МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

БАКИНСКИЙ СЛАВЯНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

На правах рукописи

УЛЬВИЯ САБИР гызы БАХШАЛИЕВА

ПОСТРЕАЛИЗМ В РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ КОНЦА XX ВЕКА

5715.01– Теория литературы
5718.01– Мировая литература (русская литература)

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

диссертации на соискание ученой степени доктора философии по филологии

Баку – 2016

Диссертация выполнена на кафедре теории литературы Бакинского славянского университета

Научный руководитель:	доктор филологических наук, профессор **Флора Султан гызы Наджиева**
Официальные оппоненты:	доктор филологических наук, профессор **Земфира Исмаил гызы Рустамова** кандидат филологических наук, доцент **Солмаз Агазаки гызы Алиева**
Ведущая организация:	Кафедра мировой литературы Азербайджанского государственного педагогического университета

Защита состоится «____» мая 2016 года в «____» часов на заседании Диссертационного совета Д 02. 071 по защите диссертаций на соискание ученой степени доктора филологических наук и доктора философии по филологическим наукам при Бакинском славянском университете по адресу: AZ 1014, г. Баку, ул. С.Рустама, 25.

С диссертацией можно ознакомиться в библиотеке БСУ.

Автореферат разослан «____» апреля 2016 года

Ученый секретарь
Диссертационного совета Д 02. 071,
доктор философии по филологии, доцент **Н.Р. Мугимова**

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАБОТЫ

Актуальность темы. Современное литературоведение ориентировано на пересмотр реалистической эстетики прошлого, на выявление противоречий, свойственных реализму предшествующего периода, на поиск новой философской платформы для реалистического мировидения в литературе конца XX века. Таким образом, научная мысль ищет гибкий подход к современному реализму, где есть место, как показывает художественная практика, разнообразным формам трансформации реалистического письма, которые формируют внутри единой художественной системы множество стилевых направлений.

Стремление современной прозы к трансформации художественных моделей, форм и конструкций является одной из примет переходной эпохи и присущей ей смены художественных парадигм. О формировании нового типа поэтики в реализме заговорили в начале 1990-х годов, когда в числе прочих художественных тенденций впервые указывается на формирование на основе модернизма и реализма нового творческого метода, «нового реализма» как синтеза этих направлений, органического соединения традиционных форм художественного освоения действительности и субъективного видения мира, свойственного модернизму.

В литературной критике и литературоведении начинаются интенсивные поиски определения этого «нового реализма». В ходе этих поисков появляются в литературном обиходе такие терминологические обозначения, как «трансметареализм», «гиперреализм», «постмодернистский реализм», «другой реализм», «новейший реализм». Как стилевые новации реалистической литературы называются «символический реализм», «романтический реализм», «сентиментальный реализм», «мистический реализм», «метафизический реализм» и т.д.

Наиболее распространенным определением одной из новых форм реализма стал «постреализм». Этим термином стали обозначать произведения, которые демонстрировали существование реализма в постмодернистскую эпоху, когда уже в который раз на протяжении истории развития литературных направлений и течений во всеуслышание заговорили о нивелировании реалистического видения мира как не адекватного литературному времени конца XX века. Основы нового

метода начинают разрабатываться современными исследователями, которые теоретической базой новой художественной системы называют идеи М. М. Бахтина как автора релятивной эстетики, предполагающей взгляд на мир как на постоянно меняющуюся данность.

Впервые, по мнению некоторых исследователей, постреализм начинает формироваться в 1920-30-е годы в произведениях А.Платонова «Чевенгур», А.Ахматовой «Реквием», М.Булгакова «Мастер и Маргарита». В то время он возникает в противовес соцреализму и модернизму начала ХХ века. Исследователи находят признаки постреалистического письма и в произведениях периода «оттепели», в «Колымских рассказах» В.Шаламова, «Докторе Живаго» Б.Пастернака. Но данная система не получила развития, а также не вызвала исследовательского интереса ни в один из указанных выше периодов истории русской литературы.

Новое обращение к стратегии постреализма обнаруживает себя в 1970-80-е годы в творчестве так называемого «поколения сорокалетних» (А.Ким, Р.Киреев, В.Маканин и др.), произведения которых вызывали неоднозначную реакцию официальной критики «застойного» времени. Только в постсоветское время, а точнее, с 1990-х годов, вновь начинают говорить о постреализме как определенной системе в современной литературе, в русле которой писатели строят диалог между классическим реализмом и современным модернизмом. К этому направлению некоторые исследователи относят и последний роман Л.Леонова «Пирамида».

Этот метод, по мнению многих исследователей, применяется и в творчестве ряда современных писателей, которые отказываются от социальных проблем, сосредотачиваясь на экзистенциальном осмыслении повседневной жизни (В.Маканин, Л.Петрушевская, С.Довлатов, А.Иванченко, Ф. Горенштейн, Н.Кононов, О. Славникова, Ю. Буйда, М. Харитонов, С. Гандлевский, Д. Галковский и многие другие). И хотя каждый из названных авторов представляет различные стилевые течения внутри постреализма, но общим для всех них является следующее: попытка соединить реализм с постмодернизмом, освоение мира как алогичного, абсурдного хаоса и при этом поиск в нём смысла, тяготение к «роману воспитания» новой формации, выдвижение на первый план концепции смысла, притчевость, мифологизация и т.п.

Несмотря на это, в науке о литературе и в критике рубежа веков проблема определения и дифференцирования современной реалисти-

ческой литературы, в частности, проблема постреализма, остается всё ещё недостаточно изученной. Всем вышесказанным обусловлено обращение к проблеме постреализма в современной литературе, которая представляется одной из актуальных тем сегодняшнего литературоведения. Рассматривая современный постреализм, нельзя обойти вниманием творчество одного из крупнейших представителей современной литературы Владимира Маканина, в произведениях которого нашли отражение многие типологические особенности этой разновидности реализма. Потому именно его творчество избрано в качестве основного литературного материала для анализа избранной в диссертации проблемы постреализма.

В.Маканина как писателя характеризуют интересные художественно-эстетические поиски, обращение к ведущим тенденциям современной литературы в разные периоды её развития и трансформация их в сугубо индивидуальную художественную форму. Они просматриваются в его творчестве начиная с первых произведений по настоящее время, в результате чего В. Маканин в 1990-е годы становится одним из наиболее часто печатаемых авторов, удостаивается ряда престижных премий, среди которых Букеровская, Пушкинская премии, Государственная премия РФ и другие.

В.Маканиным в начале 1970-х годов написаны такие рассказы, как «Безотцовщина», «На первом дыхании», «Валечка Чекина», «Старые книги», «Погоня», «Ключарёв и Алимушкин», «Гражданин убегающий», «Река с быстрым течением» и др. В конце 1970-х – начале 1980-х годов В. Маканин выступает со своими новыми повестями и романами – «Портрет и вокруг», «Предтеча», «Антилидер», «Один и одна» и др., а во второй половине 1980-х – с повестями «Отставший» и «Утрата». В прозе В.Маканина 1990-х годов выделяются повесть «Лаз» (1991), рассказ «Кавказский пленный» (1994) и подводящий определённые итоги прозы В.Маканина 1990-х годов роман «Андеграунд, или Герой нашего времени». Все эти произведения явились конкретным материалом данного диссертационного исследования.

Проблема постреализма до сих пор вызывает споры, разноречивость мнений. Этим обусловлен выбор темы и актуальность обращения в данном диссертационном исследовании к проблеме постреализма и её изучению на конкретном материале творчества одного из современных писателей – В.Маканина.

Объект исследования – фундаментальные теоретические работы по проблемам реализма в целом, реализма XX века, постреализма в современном литературоведении, а также художественные произведения В.Маканина и литературно-критические работы по его творчеству.

Предмет исследования – проблема деформации реалистической системы и формирования постреализма, а также вопросы типологии и поэтики постреалистической эстетики в современной литературе, в частности, в творчестве одного из ярких представителей этого направления В.Маканина.

Методы исследования. В работе использовались методы сопоставительного, описательного и сравнительно-типологического анализа.

Степень разработанности темы диссертации. Проблема постреализма как новой художественной системы в современной русской литературе на сегодняшний день, можно сказать, не изучена в достаточной степени. В 1990-е годы впервые заговорили о формировании нового типа поэтики, как на Западе, так и в России. Впервые в русском литературоведении гипотезу о формировании нового художественного метода, основанного на синтезе модернизма и реализма, выдвинул в 1992 году Н.Л.Лейдерман[1]. В следующем году вышла написанная в соавторстве с М.Липовецким статья, в которой постреализм обосновывается как новая разновидность реализма[2].

Это вызвало неоднозначную реакцию критики. Некоторые активно поддержали эту гипотезу (Евг. Ермолин, Д. Штурман и др.), другие, напротив, выразили своё резкое несогласие (П.Басинский, В. Курбатов и др.). Третьи, в частности, Н.Иванова, соглашаясь с идеей синтеза и образования нового метода, назвали его «трансметареализмом». Продолжен был разговор о постреализме и в последующих работах Н.Лейдермана и М.Липовецкого, где они обосновывали новый метод в русской литературе, ведя его генезис с 1920-1930-х годов, говоря о его полном формировании в 1990-е годы, подкрепляя свои теоретические суждения анализом творчества ряда писателей.

---

[1] Лейдерман Н. Теоретические проблемы изучения русской литературы XX века: Предварительные замечания // Русская литература XX века: Направления и течения. Екатеринбург, 1992.

[2] Лейдерман Н., Липовецкий М. Жизнь после смерти, или Новые сведения о реализме // Новый мир, 1993, №7.

После этого появляется целый ряд работ критиков и литературоведов, в которых делаются попытки рассмотрения постреализма, именуемого «новым реализмом». В них постреализм воспринимается как сочетание реалистических и модернистских тенденций, анализируются отдельные аспекты изучения нового метода. В своей книге «Русская проза конца XX века» Г.Л.Нефагина определяет такие аспекты трансформации реалистической системы, как ослабление социальных характеристик героя, перенос акцента на сознание и самопознание личности, пытающейся преодолеть хаос и разорванность внешнего мира, что также присуще постреализму[3].

Затрагивают вопросы трансформации реализма в русской литературе и азербайджанские исследователи[4]. Однако всё ещё недостаточно изученной остаётся проблема теории, поэтика постреализма, способы изображения действительности в постреалистических произведениях, а также конкретные проявления этого метода в произведениях современных авторов.

Что касается изученности творчества В.Маканина, то о нём писали такие известные российские критики и литературоведы, как В.Агеносов, А.Архангельский, И.Дедков, М.Золотоносов, Н.Иванова, А.Казинцев, А.Ланщиков, В.Лосев, А.Немзер и другие, в Азербайджане к его творчеству обращались А.Гаджиев, Ф.Наджиева. Во всех этих работах рассматриваются самые разные стороны творчества В.Маканина, но они не сосредоточены целиком и полностью на интересующей нас проблеме постреалистического метода в произведениях данного писателя.

Цель диссертации – исследование проблемы постреализма в теоретическом аспекте, а также анализ творчества В.В.Маканина в плане обращения писателя к постреалистической поэтике.

Для достижения цели, поставленной в диссертации, предполагается решить следующие **задачи:**

1. Рассмотреть основные тенденции развития литературы конца XX века. Выявить своеобразие развития реализма в литературе этого времени.

---

[3] Нефагина Г. Русская проза конца XX века, М., 2005.

[4] Гаджиев А. Русская проза. Вторая половина XX века. Опыт мифопоэтического толкования. Учебное пособие. Баку: Китаб алеми, 2003; Наджиева Ф. Русская литература сегодня. Очерки о новейшей русской литературе. Баку: Мутарджим, 2015.

2. Определить место постмодернизма в русской литературе рассматриваемого времени в его соотнесенности с реалистическими направлениями и течениями, а также вопросы их взаимодействия.

3. Проанализировать пути формирования постреализма в России, его характерологические особенности, выявить специфику постреалистического мировидения, постреалистической эстетики и поэтики в прозе конца XX века.

4. Определить место В.Маканина в современном литературном процессе, способы отображения им современной действительности и современного человека.

5. Выявить своеобразие реализма писателя, использующего в своём творчестве постреалистическую эстетику.

Научная новизна диссертации определяется тем, что в ней впервые сделана попытка комплексного изучения новой модификации реалистического метода, каковым является постреализм, на конкретном материале творчества одного из его ярких представителей.

В работе обобщен опыт изучения постреализма в России, рассмотрены и обобщены споры вокруг него, анализируется история его формирования, начиная с 1920-30-х годов, уточнены основные этапы развития, стилистические течения, проявляющиеся в творчестве различных писателей, структурные принципы и типологические черты, объединяющие столь разные произведения в одно направление.

Теоретический аспект изучения постреализма подкрепляется анализом творчества одного из современных русских прозаиков В.Маканина. Исследование в монографическом плане произведений этого писателя даёт возможность проследить становление новой литературной стратегии в его творчестве, развитие и формирование в его произведениях основных принципов постреализма. Творчество В.Маканина рассматривается в контексте современной постреалистической прозы.

Теоретическую базу исследования составили труды видных литературоведов, занимающихся теоретическими проблемами реализма, а также спецификой отражения реалистического и постмодернистского метода в литературе XX века и в современной русской литературе.

Теоретическая и практическая значимость диссертации состоит в том, что в ней затрагиваются, с одной стороны, теоретические проблемы, связанные с постреализмом, с другой – анализируется в

монографическом плане творчество В.Маканина, одного из виднейших писателей современной русской литературы.

Основные положения диссертационного исследования могут быть использованы при создании вузовских курсов по теории литературы, истории русской литературы. Проведенное исследование существенно расширяет представление о творчестве одного из интересных представителей русской литературы современного этапа. Результаты исследования могут иметь значение для проведения дальнейших исследований научно-теоретического и практического характера.

Содержащийся в работе материал может быть использован при подготовке лекционных курсов, написании учебников и учебных пособий по теории литературы, истории современной русской литературы, а также на практических занятиях, специальных курсах по литературе в высших и средних учебных заведениях.

На защиту выносятся следующие положения диссертации:

1. Последние десятилетия XX века характеризуются сосуществованием разных направлений, опирающихся на противоположные, порой исключающие друг друга эстетические принципы, главными из которых являются реализм, постмодернизм, постреализм.

2. Реализм на протяжении всего процесса своего развития неоднократно подвергался трансформациям, в результате которых появлялись самые разные его формы. Современная реалистическая литература обогащается произведениями не только реалистического, но и постмодернистского толка. В результате воздействия постмодернизма на реалистическую литературу появляется новая стратегия реализма, которая и получила название постреализма.

3. Непродуктивными являются взаимоисключающие противопоставления реализма и постмодернизма, так как постмодернизм в современной литературе продолжает развиваться параллельно с традиционным реализмом. Если обратиться к истории литературы, то можно наглядно увидеть, как на протяжении развития истории русской литературы реализм и модернизм могли сосуществовать, составляя параллельно идущие линии литературного процесса, не исключающие друг друга, а представляющие два разных взгляда на реальность.

4. Одной из предпосылок появления постреалистической эстетики стало расшатывание основ соцреализма, которое началось ещё в начале 1970-х годов с произведений В.Катаева, названных «новой

прозой». Здесь берут начало не только постмодернистские тенденции последующих десятилетий, но и истоки современного постреализма.

5. Одним из ярчайших представителей современной постреалистической прозы является В.Маканин, в творчестве которого органично соединены элементы реалистической и модернистской манеры письма, создающие постреалистическое видение мира.

Апробация диссертации. Диссертация выполнена на кафедре теории литературы Бакинского славянского университета. Результаты исследования нашли отражение в статьях и тезисах, опубликованных в научных изданиях и в сборниках материалов конференций.

Структура диссертации.

Диссертация состоит из введения, двух глав, заключения, списка использованной литературы, насчитывающей 162 наименования. Объём работы 127 страниц.

СОДЕРЖАНИЕ РАБОТЫ

Во **введении** обосновывается выбор темы и её актуальность, определяются предмет, объект, цели и задачи диссертации, даётся характеристика степени изученности проблемы в современном литературоведении, указываются методы исследования, формулируются основные положения, выносимые на защиту, подчёркивается теоретическая и практическая значимость диссертации.

Первая глава – **«Постреализм как художественная система в современном литературном процессе»** – состоит из трёх подглав.

В первой подглаве – **«Трансформации реалистической эстетики»** – даётся характеристика литературного процесса последних десятилетий XX века в России, который характеризуется сосуществованием разных, опирающихся на противоположные, порой исключающие друг друга, эстетические принципы, синтезом направлений, главными из которых являются реализм и постмодернизм. Реалистическое крыло литературы этого времени, с одной стороны, сохраняет верность классическому реализму, с другой – открыто новым веяниям и зачастую подвергается разного рода трансформациям.

Почти все современные исследователи говорят о размежевании внутри реализма. Так, например, А.Гаджиев в своей книге «Русская

проза», говоря об «основных направлениях развития современной русской прозы», выделяет в ней «развитие традиций русского классического реализма» (В.Астафьев, В.Распутин, А.Солженицын, Д.Гранин, М.Кураев и др.), «натурреалистические тенденции», которые определяются им и как «невымышленная проза», «жестокая проза» (С.Довлатов, В.Шаламов, Г.Владимов, С.Каледин), «массовая литература, как отражение социокультурных перемен в обществе, отличаюшаяся полифонизмом и многомерностью» (А.Маринина, С.Лукьяненко, П.Дашкова, М.Семёнова, Б.Акунин, А.Слаповский, Э.Лимонов и др.)[5]

Ф.Наджиева в своей книге «Русская литература сегодня», затрагивая проблему реализма в творчестве Л.Петрушевской, говорит о том, что её называют «реалистом нового типа». Причину этого исследователь видит в том, что писательнице «присуща страсть к трансформациям: в тематике, жанрах, изобразительных средствах. Такое ощущение, что она не только изображает, но и видит всё под каким-то иным углом зрения, нежели остальные». Говоря о приверженности писательницы, с одной стороны, традициям классического реализма, с другой, подчёркивая открытость новым веяниям, исследователь приходит к выводу о том, что всё это служит обновлению реализма, созданию его новой модификации.[6]

Реализм этого времени представлен и такими стилевыми течениями, как «армейские хроники» О. Ермакова, А. Терехова, «новые деревенские истории» В.Распутина, детективная литература (А. Маринина), литература о повседневном быте (Л.Петрушевская), занимательная беллетристика (Б.Акунин) и др. В каждом из этих циклов реалистических произведений своя «правда жизни», определяющая особенности реализма этих авторов.

Современная реалистическая литература обогащалась произведениями не только реалистического, но и модернистского толка. «Правда жизни», документальное «жизнеподобие», которые всегда характеризовали реалистическое письмо, постепенно начинают органично соединяться с мифом, притчей, утопией, наряду с реальным

[5] Гаджиев А. Русская проза. Вторая половина XX века. Опыт мифопоэтического толкования. Учебное пособие. Баку: Китаб алеми, 2003.

[6] Наджиева Ф. Русская литература сегодня. Очерки о новейшей русской литературе: Мутарджим, Баку, 2015, с.45.

миром появляется аллегорический, притчевый мир, особенно отчётливо показанный в произведениях таких авторов, как В.Астафьев, Ф.Искандер, А.Ким, В.Маканин и др.

Во второй подглаве – **«Постмодернизм в русской литературе переходной эпохи»** – основным предметом исследования является постмодернизм, который, наряду с реализмом, развивается в рассматриваемое время. Начало теории и практике этого направления было положено на Западе (здесь анализируются основные положения поэтики постмодернизма Ж.Деррида, И.Хассана, Ж.Бодрияра, Ж.-Ф.Лиотара и некоторых других), а с середины 1980-х годов о постмодернизме открыто заговорили и российские критики и литературоведы: М.Липовецкий, А.Жолковский, А.Генис, Б.Парамонов, И.Ильин, И.Маньковская, В.Курицын, М.Берг, И.Скоропанова, М.Эпштейн.

В этом разделе рассматриваются такие спорные вопросы, как соотношение постмодерна с постмодернизмом, отношение к постмодернизму, как к исчерпавшему себя к рубежу XX–XXI веков явлению. Анализируется также вопрос о начале, истоках постмодернизма, его типологических признаках. Делается вывод о том, что постмодернизм зрел уже в недрах литературы 1960-70-х годов.

Постмодернистская проза 1980-90-х годов представлена в русской литературе именами С.Гандлевского, Вен. Ерофеева, Д.Галковского, Т.Толстой, В.Пьецуха, С.Каледина и др. При всём различии их творческих манер, стилей, обнаруживаются такие черты их поэтики, которые в корне отличали их от привычной реалистической литературы этого времени, говорили об их общности на уровне постмодернистского письма.

Основными разновидностями русского постмодернизма считались концептуализм, необарокко, соц-арт и др. Таким образом, складывалась поэтика русского постмодернизма, декларируемая также в статьях-манифестах как самих писателей, так и критиков, литературоведов. В их работах определялись и уточнялись общие признаки постмодернизма, которые приобретали в русских текстах свою специфику. Это касается таких ключевых понятий, как деконструкция, интертекстуальность, цитатность, игра, диалогизм, авторское начало в тексте, шизоанализ и т.д.

В третьей подглаве – **«Постреализм и его основные структурные принципы» –** рассмотрены предпосылки формирования постреализма, к которым относятся процессы мутации реализма,

упразднение монополии постмодерной установки на игровое взаимодействие с хаосом, поиск смысла и гармонии в хаосе жизни и т.д. В предмет исследования данного раздела входит и герой постреалистической литературы. М.Бутов, И.Полянская, Н.Кононов, Ю.Буйда, М.Шишкин, Л.Петрушевская, О.Славникова и многие др. в своих произведения отдают предпочтение экзистенциальному конфликту. Не случайно, что зачастую писателей постреалистов называли экзистенциальными реалистами.

Писатели, которых относят к постреалистическому видению мира, умело сочетают в своей литературной практике завоевания как реализма, так и модернизма. Поиски синтеза между постмодернизмом и реализмом в русской литературе были в большей степени обусловлены её положением в советский период, когда под цензурный запрет попадали любые произведения, в которых содержалось тяготение к модернизму. В этом смысле на современный литературный процесс влиял опыт русской литературы начала XX века, интенсифицируется этот процесс в годы оттепели, а затем и в постсоветский период, когда был открыт доступ к запрещенной литературе.

В задачи данного раздела входит также рассмотрение постреализма как художественной системы, основанной на синтезе реалистических (внимание к человеку, детерминизм, типические характеры и т.п.) и постмодернистских тенденций (диалог с хаосом, иррационализм, тяга к архетипам, экзистенциальные проблемы бытия и т.п.).

Глава вторая – **«Творчество В.Маканина в контексте постреалистической эстетики»** – также состоит из трёх подглав.

В первой подглаве – **«Этапы творчества В.Маканина и формирование постреалистической эстетики»** – речь идёт об одном из ярких представителей современной русской прозы В.Маканине, в творчестве которого отчётливо проявляется та модификация реализма, которую исследователи определяют как постреализм. В данном разделе рассматриваются этапы творческого пути писателя, начиная с его обращения к исповедальной прозе («Прямая линия»).

Герой-прагматик, который приспосабливается к новой атмосфере, наступившей после «оттепели», приходит на смену герою-романтику и занимает центральное место в рассказах В.Маканина начала и середины 1970-х годов («Безотцовщина», «На первом дыхании», «Валечка Чекина», «Старые книги», «Погоня» и др.). Здесь социальное постепенно отступает на задний план, уступая место

философским раздумьям о жизни, о бытии в целом. Герой этих произведений пытается в новых условиях реализовать на практике свою романтическую энергию, своё стремление к свободе, но уже на уровне построения карьеры, получения жилплощади, приобретения материальных благ и т.п.

Рассказы и повести второй половины 1970-х – начала 80-х годов – «Ключарев и Алимушкин», «Гражданин убегающий», «Портрет и вокруг», «Река с быстрым течением», «Полоса перемен» – первая заявка на новое эстетическое видение, на новые способы показа действительности.

Новым этапом в творческой эволюции В.Маканина, в формировании его эстетических взглядов, являются 1980-е годы («Антилидер», «Голоса», «Человек свиты», «Предтеча», «Где сходилось небо с холмами», «Один и одна», «Утрата», «Отставший», «Сюр в пролетарском районе»). Концепция противоборства индиивидуального и роевого начал в душе человека, к которой обращались многие русские классики, приобретают совершенно особое звучание в прозе В.Маканина этого периода.

1990-е годы – это время настоящего взлёта в творчестве В.Маканина. В эти годы написаны повести «Лаз» (1991), «Долог наш путь» (1991), «Квази» (1993), рассказ «Кавказский пленный» (1994), «Стол, покрытый сукном и с графином посередине» (1995), роман «Андеграунд, или Герой нашего времени» (1998) и другие.

В.Маканин всегда разный, но в общем-то и всегда узнаваемый. Причина этого заключается в том, что, как и любой талантливый художник, он находится в вечном поиске всё новых и новых средств эстетического освоения мир. В то же время в основе всех произведений писателя лежит его мировидение, мироощущение, каждый раз воплощающееся в различных стилевых линиях.

В своих произведениях В.Маканин последовательно решает проблему места человека в социуме, только не привязывает его к какому-то конкретному месту и времени действия напрямую. Но во всех его книгах ощущается эта неразрывная связь человека и общества, человека и мира. И решает он все свои писательские задачи, опираясь, с одной стороны на реализм, не порывая с ним никогда, с другой – на постмодернистские приёмы, что и является основой постреалистического способа отражения жизни, присущего почти всем произведениям В.Маканина. Он создаёт свой собственный мир,

свою картину жизни и своего героя, через которые и реализует свои художественные задачи и находит контакт с читателем.

Во второй подглаве – «**Самотечность жизни» как модель мира в произведениях В.Маканина и его «срединный» герой» –** раскрывается сущность понятий «самотечность жизни» и «срединный герой», применяемые к творчеству В.Маканина и обозначающие маканинскую модель мира и маканинского героя. Эти определения рассматриваются на материале конкретных произведений писателя. Сюжеты рассказов, повестей и романов В.Маканина впечатляют своей философской значительностью. В каждом своём произведении он художественно убедительно показывает, как трудно человеку избавиться от власти «самотечности». Его герои сами отдают себя во власть придуманных ими ритуалов и автоматизма, и уже не властны над своей жизнью.

Анализируется и понятие «срединного героя» В.Маканина. Герои писателя словно выхвачены из жизни. Они ведут себя сообразно своему предназначению, подчинившись «самотечности жизни», которая сопровождает их до самой смерти. Героем В.Маканина, как правило, является человек из среднего слоя общества, поведение и круг общения которого полностью соответствуют его социальному положению. Это житель, как правило, небольших поселков, он является чужим как деревенской, так и городской среде. «Сюжет усреднения», растворения индивидуальной личности в средней массе по тем или иным причинам, с теми или иными последствиями – это сюжет самой жизни, самого бытия. Такой взгляд на мир и человека отличает В.Маканина и позволяет ему создать свою модель мира, которая возможна лишь в период разрушения, ломки старых и появления новых ценностей, к которым человек ещё не адаптировался, и своего «нового» героя.

В третьей подглаве – **«Специфика художественной ткани прозы В.Маканина» –** с позиций формирования постреалистической эстетики в творчестве писателя рассматриваются основные слагаемые поэтики его прозы, её художественные особенности, художественно-изобразительные средства, которые использует писатель, специфика его своеобразной манеры письма, жанрово-стилевая палитра его произведений и т.п. Это синтез легенды и современности, воображаемого и реального, отход от традиционных сюжетных схем, их вариативность, специфика финала, мотивной структуры и т.п.

Оригинальны произведения В.Маканина и в жанровом отношении. Но при всём тематическом, жанровом многообразии произведений В.Маканина во всех них он проводит главную авторскую идею – только ответственность за всё происходящее вокруг, беспокойство за мир наполняет жизнь смыслом.

В разделе выявляется как опора В.Маканина на художественно-изобразительные средства, выработанные классической русской литературой, так и постмодернистские приемы и средства. Анализируется умение В.Маканина на протяжении всего творческого пути, оставаясь верным своей творческой манере, в то же самое время постоянно менять тактику обращения с жизненным материалом, примеривая к нему самые различные эстетические мерки.

В **Заключении** диссертации подводятся итоги исследования.

Основные положения диссертации отражены в следующих публикациях:

1. Основные течения в русском постреализме 1980-90-х годов//Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal “Dil və ədəbiyyat”. BDU, Bakı, 2009, №2 (68), с. 156-158.

2. К вопросу об истории постреализма // Aspirantların və gənc tədqiqatçıların XIII Respublika konfransinin materialları, Bakı, с.240-241.

3. «Самотечность жизни» в творчестве Владимира Маканина // Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal “Dil və ədəbiyyat”. BDU, Bakı, 2009, №3 (69), с.192-194.

4. «Самотечность жизни» в творчестве Владимира Маканина// Русский язык и литература в современном Азербайджане. Тезисы докладов. К 90-летию Бакинского государственного университета. Баку, 2009, с. 26-28.

5. О жанрах в творчестве В.Маканина // Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri, Bakı: Mütərcim, 2010, №1, с.189-192.

6. О жанре антиутопии в творчестве В.Маканина // Aspirantların və gənc tədqiqatçıların XIV Respublika konfransinin materialları, Bakı, 2010, с.207-208.

7. Художественно-эстетические принципы творчества В.Маканина // Диалог языков и культур СНГ и ШОС в XXI веке. Сборник материалов VIМеждународного форума. Баку, 8-11 ноября 2010 года. Часть II. Москва, ИПК МГЛУ «Рема», 2011, с. 170-174.

8. Современное литературоведение о постреализме как одной из модификаций реализма // Гуманитарные исследования. Журнал фундаментальных и прикладных исследований. Астраханский государственный университет. Издательский дом «Астраханский университет», 2016, №1(57), с.73-79.

9. О формировании постреалистической эстетики в творчестве Владимира Маканина // Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri. Bakı: Mütərcim, 2016, №1, s. 193-197.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ

BAKI SLAVYAN UNİVERSİTETİ

Əlyazması hüququnda

ÜLVİYYƏ SABİR qızı BAXŞƏLİYEVA

XX ƏSRİN SONU RUS ƏDƏBİYYATINDA POSTREALİZM

5715.01 – Ədəbiyyat nəzəriyyəsi
5718.01 – Dünya ədəbiyyatı (rus ədəbiyyatı)

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim edilən dissertasiyanın

A V T O R E F E R A T I

Bakı – 2016

Dissertasiya Bakı Slavyan Universitetinin
Ədəbiyyat nəzəriyyəsi kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər:	filologiya elmləri doktoru, professor **Flora Sultan qızı Naciyeva**
Rəsmi opponentlər:	filologiya elmləri doktoru, professor **Zemfira İsmayıl qızı Rüstəmova**
	filologiya elmləri namizədi, dosent **Solmaz Ağazəki qızı Əliyeva**
Aparıcı təşkilat:	Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Dünya ədəbiyyatı kafedrası

Müdafiə «______» may 2016-cı il saat ____ Bakı Slavyan Universitetinin nəzdində filologiya üzrə doktorluq və fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim olunan dissertasiyaların müdafiəsini keçirən D.02.071 Dissertasiya Şurasının iclasında keçiriləcəkdir.

Ünvan: AZ 1014, Bakı şəhəri, S.Rüstəm küçəsi, 25.

Dissertasiya ilə Bakı Slavyan Universitetinin kitabxanasında tanış olmaq olar.

Avtoreferat «_____» aprel 2016-cı il tarixdə göndərilmişdir.

D 02.071 Dissertasiya Şurasının elmi katibi,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent **N.R.Muqimova**

TƏDQİQATIN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı. Müasir ədəbiyyatşünaslıq keçmişin realist estetikasının yenidən nəzərdən keçirilməsinə, əvvəlki dövrə xas olan realizmdə ziddiyyətlərin üzə çıxarılmasına, XX əsrin sonu ədəbiyyatda realist dünya baxışı üçün yeni fəlsəfi platformanın axtarışına yönəlmişdir. Beləliklə, elm müasir realizmə çevik yanaşma axtarır. Bədii təcrübə göstərir ki, realizmdə vahid bədii sistemdə müxtəlif üslub istiqamətlərini formalaşdıran realist yazı üslubunun transformasiyaya uğramış müxtəlif formaları mövcuddur.

Müasir nəsrdə bədii modellərin, forma və quruluşun transformasiyasına doğru irəliləməsi keçid dövrünün və ona xas bədii paradiqmaların əlamətlərindən biridir. Realizmdə yeni tip poetikanın formalaşması haqqında ilk dəfə 1990-cı illərin əvvəllərində danışılmışdır. Həmin vaxt digər bədii meyllərlə yanaşı, ilk dəfə modernizm və realizm əsasında yeni yaradıcı metodun, bu istiqamətlərin sintezi kimi "yeni realizmin", ətraf aləmin ənənəvi bədii qavranılması formaları ilə dünyaya subyektiv baxışın modernizmə xas olan üzvi birləşməsinə işarə vurulmuşdu.

Ədəbi tənqid və ədəbiyyatşünaslıqda bu "yeni realizmin" müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı gərgin axtarışlar başlayır. Bu tədqiqatlar nəticəsində ədəbi istifadədə "transmaterializm", "hiperrealizm", "postmodernist realizm", "digər realizm", "ən yeni realizm" kimi terminlər peyda olur. Realist ədəbiyyatın üslub yenilikləri qismində "simvolik realizm", "romantik realizm", "sentimental realizm", "mistik realizm", "metafiziki realizm" və s. adları çəkilir.

Realizm formalarının müəyyən edilməsi üçün ən çox işlənən termin "postmodernizm" oldu. Bu terminlə postmodernizm dövründə realizmin mövcud olduğunu göstərən əsərlər ifadə edilməyə başlandı. Həmin vaxt ədəbi istiqamətlər və cərəyanların inkişafı tarixində artıq neçənci dəfə açıq şəkildə XX əsrin sonu ədəbi mühitə qeyri-adekvat hesab edilən dünyaya realist baxışın sıradan çıxarılması haqqında danışılırdı. Müasir tədqiqatçılar yeni metodun əsaslarını hazırlamağa başlayır və yeni bədii sistemin nəzəri bazası kimi dünyanı daim dəyişən bir mövcudluq formasında qəbul edən relyativ estetikanın müəllifi M.M.Baxtinin ideyalarını əsas götürürlər.

Bəzi tədqiqatçıların fikrincə, postrealizm ilk dəfə 1920-30-cu illərdə A.Platonovun «Чевенгур», "A.Axmatovanın «Реквием», M.Bulqakovun «Мастер и Маргарита» əsərlərindən başlayır. Həmin vaxt bu istiqamət XX

əsrin əvvəlləri sosial realizm və modernizmə əks olaraq yaranır. Tədqiqatçılar postrealist yaradıcılığının əlamətlərini "yumşalma" dövründə, V.Şalamovun «Колымские рассказы», B.Pasternakın «Доктор Живаго» əsərlərində də aşkar edirlər. Lakin bu sistem məlum səbəblərdən qeyd olunan dövrlərin heç birində inkişaf etmədi, tədqiqat marağı oyatmadı.

Postrealizmin strategiyasına yeni müraciət 1970-80-ci illərdə, "40-cılar nəsli" adlanan yazıçı və şairlərin yaradıcılığında (A.Kim, R.Kireyev, V.Makanin və digərləri) yaranır. Onların əsərləri "durğunluq" dövrünün rəsmi tənqidçiləri tərəfindən birmənalı şəkildə qəbul edilmirdi. Yalnız postsovet dövründə, dəqiq desək, 1990-cı illərdən etibarən postrealizm haqqında müasir ədəbiyyatda müəyyən sistem kimi danışılmağa başlandı. Yazıçılar da bu məcrada klassik realizm və müasir modernizm arasında dialoq qururlar. Bəzi tədqiqatçılar L.Leonovun «Пирамида» romanını da bu istiqamətə aid edirlər.

Bir çox tədqiqatçıların fikrincə, bu metod sosial problemlərdən imtina edən, gündəlik həyatın ekzistensial dərkinə diqqət ayıran bir sıra müasir yazıçıların da yaradıcılığında tətbiq edilir (V.Makanin, L.Petruşevskaya, S.Dovlatov, A.İvançenko, F.Qorenşteyn, N.Kononov, O.Slavnikova, Y.Buyda, M.Xaritonov, S.Qandlevski, D.Qalkovski və bir çoxları). Baxmayaraq ki, adı çəkilən hər müəllif postrealizm daxilində müxtəlif üslub cərəyanlarını təmsil edir, lakin onların hamısı üçün ümumi olan məqamlar bunlardır: realizmi postmodernizmlə birləşdirmək cəhdi, dünyanın məntiqsiz, absurd xaos kimi dərki və eyni zamanda burada mahiyyət axtarışı, yeni quruluşun "tərbiyə romanı"na meyllilik, məna konsepsiyası, ibrətlilik, mifləşdirmə və s. ön plana çıxarılması.

Buna baxmayaraq, ədəbiyyat haqqında elmdə və əsrlərin qovuşması dövrünün tənqidi fikrində müasir realist ədəbiyyatın müəyyən edilməsi və fərqləndirilməsi problemi, xüsusən də postrealizm problemləri kifayət qədər öyrənilməmiş olaraq qalır. Yuxarıda qeyd edilənlər hazırda ədəbiyyatşünaslığın aktual mövzularından olan müasir ədəbiyyatda postrealizm probleminə müraciəti əsaslandırır. Müasir postrealizmi nəzərdən keçirərkən müasir ədəbiyyatın görkəmli simalarından olan V.Makaninin yaradıcılığını diqqətdən kənarda qoymaq olmaz. Onun əsərlərində realizmin bu növünün bir çox tipoloji xüsusiyyətləri əks olunmuşdur. Buna görə də dissertasiyanın mövzusu olan postrealizm probleminin təhlili üçün əsas ədəbi material kimi məhz onun yaradıcılığı seçilmişdir.

Yazıçı kimi V.Makanini maraqlı bədii-estetik axtarışlar, müasir ədəbiyyatın müxtəlif inkişafı dövrlərində onun aparıcı tendensiyalarına mü-

raciət və onların tamamilə fərdi bədii formalara transformasiyası səciyyələndirir. İlk əsərlərindən başlayaraq indiyədək bu əlamətlər onun yaradıcılığında nəzərə çarpır. Bunun nəticəsidir ki, V.Makanin 1990-cı illərdə ən tez-tez dərc olunan müəlliflərdən birinə çevrilir, Bukerovsk, Puşkin, RF Dövlət Mükafatı və digər bir sıra nüfuzlu mükafatlara layiq görülür.

1970-ci illərin əvvəllərində V.Makanin tərəfindən «Безотцовщина», «На первом дыхании», «Валечка Чекина», «Старые книги», «Погоня», «Ключарев и Алимушкин», «Гражданин убегающий», «Река с быстрым течением» və digər hekayələr yazılmışdır. 1970-ci illərin sonları – 1980-ci illərin əvvəllərində V.Makanin özünün «Портрет и вокруг», «Предтеча», «Антилидер», «Один и одна» və s. yeni povestləri və romanları, 1980-ci illərin ikinci yarısında isə «Отставший» və «Утрата» povestləri ilə çıxış edir. V.Makaninin 1990-cı illərin nəsrində «Лаз» (1991) povesti, «Кавказский пленный» (1994) hekayəsi və onun 1990-cı illərin nəsrinə yekun vuran «Андерграунд, или Герой нашего времени» romanı seçilir. Bütün bu əsərlər tədqiqat işində konkret material kimi istifadə olunmuşdur.

Postrealizm problemi hələ də mübahisələr, fikir müxtəlifliyi yaradır. Dissertasiya tədqiqatında postrealizm probleminin tədqiqatına və onun müasir yazıçılardan olan V.Makaninin yaradıcılığı materialı əsasında öyrənilməsinə müraciət də bununla şərtlənir.

Tədqiqatın obyekti ümumən realizm, XX əsr realizmi, müasir ədəbiyyatşünaslıqda postrealizm problemləri üzrə əsaslı nəzəri tədqiqatlar, həmçinin V.Makaninin bədii əsərləri və onun yaradıcılığı üzrə ədəbi-tənqidi araşdırmalardır.

Tədqiqatın predmeti realist sistemin deformasiyaya uğraması və postrealizmin formalaşması, həmçinin müasir ədəbiyyatda, xüsusən də bu istiqamətin parlaq nümayəndələrindən olan V.Makaninin yaradıcılığında postrealist estetikanın tipologiya və poetika məsələlərindən ibarətdir.

Tədqiqatın metodları. Tədqiqatda müqayisəli, təsviri və müqayisəli-tipoloji təhlil metodlarından istifadə olunmuşdur.

Dissertasiya mövzusunun işlənmə səviyyəsi. Hazırkı dövrdə müasir rus ədəbiyyatında yeni bədii sistem kimi postrealizm problemi, demək olar ki, kifayət qədər öyrənilməmişdir. 1990-cı illərdə ilk dəfə həm Qərbdə, həm də Rusiyada yeni növ poetikanın formalaşması haqqında danışmağa başladılar. Rus ədəbiyyatşünaslığında modernizm və realizmin sintezi əsasında yeni bədii metodun formalaşması ilə bağlı fərziyyəni ilk dəfə

N.L.Leyderman irəli sürmüşdür[7]. Növbəti ildə N.Leydermanın M.Lipovetski ilə birlikdə yazdığı məqalədə postrealizm haqqında fərziyyə bir daha əsaslandırılmışdır[8]. Bu tənqidçilər tərəfindən birmənalı qəbul olunmadı. Bəziləri onu dəstəklədi (Evq.Yermolin, D.Şturman), digərləri, əksinə, kəskin etirazlarını bildirdilər (P.Basinski, V.Kurbatov və başqaları). Üçüncülər isə xüsusən N.İvanova sintez ideyası və yeni metodun yaranması ilə razılaşaraq onu "transmetarealizm" adlandırdılar. N.Leyderman və M.Lipovetskinin sonrakı əsərlərində də postrealizm haqqında müzakirələr davam etdirildi. Bu tədqiqatlarda onlar rus ədəbiyyatında yeni metodun yaranmasını və onun başlanğıcının 1920-30-cu illərdən gəldiyini, 1990-cı illərdə isə onun tam formalaşdığını əsaslandırır və öz nəzəri fikirlərini bir sıra yazıçıların yaradıcılığının təhlili ilə qüvvətləndirirdilər.

Bundan sonra "yeni realizm" adlandırılan postrealizmin nəzərdən keçirilməsi cəhdləri əks olunan bir sıra tənqidçi və ədəbiyyatşünasların əsərləri peyda olur. Bu tədqiqatlarda da postrealizm realist və modernist tendensiyaların birləşməsi kimi qəbul edilir, yeni metodun öyrənilməsinin ayrı-ayrı tərəfləri təhlil olunurdu. Q.L.Nefagina rus nəsrinə həsr olunmuş kitabında realist sisteminin transformasiyasını qəhrəmanın sosial xüsusiyyətlərinin zəifləməsində, şəxsiyyətin özünüdərkinə yönəldilməsində görür[9]. Bunları postrealizmə xas olan əlamət hesab edir. Realizmin transformasiyası ilə bağlı məsələləri müasir rus ədəbiyyatına həsr olunmuş tədqiqatlarında Azərbaycan alimləri də araşdırmışdı[10]. Lakin postrealizmin nəzəriyyəsi, poetikası, postrealist əsərlərdə mövcudluğunun ifadə üsulları, həmçinin müasir müəlliflərin əsərlərində bu üsulun konkret təzahürləri hələ də kifayət qədər öyrənilməmiş qalır.

V.Makaninin yaradıcılığının tədqiqinə gəlincə isə onun haqqında V.Aqenosov, A.Arxangelski, İ.Dedkov, M.Zolotonosova, N.İvanova, A.Kazintsev, A.Lanşikov, V.Losev, A.Nemzer və digər tanınmış rusiyalı tənqidçilər və ədəbiyyatşünaslar yazmışlar. Azərbaycanda isə A.Hacıyev,

---

[7] Лейдерман Н. Теоретические проблемы изучения русской литературы XX века: Предварительные замечания // Русская литература XX века: Направления и течения. Екатеринбург, 1992.

[8] Лейдерман Н., Липовецкий М. Жизнь после смерти, или Новые сведения о реализме // Новый мир, 1993, №7.

[9] Нефагина Г. Русская проза конца XX века, М., 2005.

[10] Гаджиев А. Русская проза. Вторая половина XX века. Опыт мифопоэтического толкования. Учебное пособие. Баку: Китаб алеми, 2003; Наджиева Ф. Русская литература сегодня. Очерки о новейшей русской литературе. Баку: Мутарджим, 2015.

F.Naciyeva onun yaradıcılığına müraciyət etmişdilər. Bütün bu əsərlərdə yazıçının yaradıcılığının ən müxtəlif tərəfləri tədqiq olunur. Lakin bunlar tam şəkildə yazıçının yaradıcılığında bizi maraqlandıran postrealist problemi üzərində cəmlənməmişdir.

Dissertasiyanın məqsədi nəzəri baxımdan postrealizm problemlərinin tədqiqi, həmçinin V.Makaninin yaradıcılığının onun postrealist poetikasına müraciəti baxımından təhlilindən ibarətdir.

Qarşıya qoyulmuş məqsədə nail olmaq üçün dissertasiyada aşağıdakı **vəzifələri** həll etmək nəzərdə tutulur:

1. XX əsrin sonu ədəbiyyatının əsas inkişaf tendensiyalarını nəzərdən keçirmək. Bu dövrün ədəbiyyatında realizmin inkişafının özünəməxsusluğunu üzə çıxarmaq.

2. Nəzərdən keçirilən dövrə aid rus ədəbiyyatında realist istiqamətləri və cərəyanları ilə müqayisədə postmodernizmin yerini, onların qarşılıqlı əlaqəsi məsələlərini müəyyən etmək.

3. Rusiyada postrealizmin formalaşması yollarını, onun səciyyəvi xüsusiyyətlərini təhlil etmək, XX əsrin sonu nəsrində postrealist dünyagörüşünün, postrrealist estetikanın və poetikanın xüsusiyyətlərini üzə çıxarmaq.

4. V.Makaninin müasir ədəbi prosesdə yerini, onun müasir reallığı və müasir insanı ifadə etmək üsullarını müəyyən etmək.

5. Yaradıcılığında postrealist estetikadan istifadə edən yazıçının realizminin özünəməxsusluğunu üzə çıxarmaq.

Dissertasiyanın elmi yeniliyi onunla müəyyən olunur ki, burada ilk dəfə olaraq realist metodun yeni formasının (yəni postrealizimin) onun nümayəndələrindən birinin yaradıcılığının konkret materialı əsasında kompleks şəkildə öyrənilməsi cəhdi edilmişdir.

Tədqiqatda Rusiyada postrealizim öyrənilməsi təcrübəsi ümumiləşdirilmiş, onun ətrafında baş vermiş mübahisəli məsələlər nəzərdən keçirilmiş, 1920-30-cu illərdən başlayaraq postrealizmin formalaşması tarixi təhlil edilmiş, əsas inkişaf mərhələləri, müxtəlif yazıçıların yaradıcılığında büruzə olunan üslub cərəyanları, belə müxtəlif əsərləri bir istiqamətdə birləşdirən struktur prinsipləri və tipoloji əlamətlər dəqiqləşdirilmişdir.

Postrealizmin öyrənilməsinin nəzəri tərəfi müasir rus nasirlərindən olan V.Makaninin yaradıcılığının təhlili ilə gücləndirilir. Bu yazıçının əsərlərinin monoqrafik baxımdan tədqiqi onun yaradıcılığında yeni ədəbi strategiyanın yaranmasını, onun əsərlərində postrealizmin əsas prinsip-

lərinin inkişafı və formalaşmasını izləmək imkanı verir. V.Makaninin yaradıcılığı müasir postrealist nəsri kontekstində nəzərdən keçirilir.

Tədqiqatın nəzəri bazasını realizmin nəzəri problemləri, həmçinin XX əsr və müasir rus ədəbiyyatında realist və postmodernist metodların əks olunmasının xüsusiyyətlərinin tədqiqi ilə məşğul olan tanınmış ədəbiyyatşünasların əsərləri təşkil edir.

Dissertasiyanın nəzəri və praktik əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, burada bir tərəfdən, postrealizmlə bağlı olan nəzəri məsələləri, digər tərəfdən, müasir rus ədəbiyyatının görkəmli yazıçılarından olan V.Makaninin yaradıcılığı monoqrafik baxımdan təhlil edilir.

Dissertasiya işinin əsas müddəaları ədəbiyyat nəzəriyyəsi, rus ədəbiyyatı tarixi üzrə ali məktəblər üçün kursların yaradılmasında istifadə oluna bilər. Aparılmış tədqiqat müasir dövr rus ədəbiyyatının maraqlı nümayəndələrindən birinin yaradıcılığı haqqında təsəvvürü əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirir. Tədqiqatın nəticələri elmi-nəzəri və praktik xarakterli sonrakı tədqiqatlar üçün lazımlı ola bilər.

Tədqiqatda olan material mühazirə kurslarıının hazırlanmasında, ədəbiyyat nəzəriyyəsi və müasir rus ədəbiyyatı tarixi üzrə dərsliklər və dərs vəsaitlərinin yazılmasında, həmçinin praktik məşğələlərdə, ali və orta təhsil məktəblərində ədəbiyyat üzrə xüsusi kurslarda istifadə oluna bilər.

Aşağıdakı müddəalar müdafiəyə çıxarılır:

1. XX əsrin son on illiyi bir-birinə əks olan, hərdən isə bir-birini istisna edən estetik prinsiplərə söykənən müxtəlif istiqamətlərin mövcudluğu ilə səciyyələnir. Onlar arasında isə realizm, postmodernizm, postrealizm əsas hesab olunur.

2. Realizm bütün inkişaf prosesi ərzində dəfələrlə müxtəlif növ transformasiyalara məruz qalmışdır. Bunun nəticəsində onun ən müxtəlif formaları yaranmışdır. Müasir realist ədəbiyyat nəinki realist, həm də postmodernist xarakterli əsərlərlə zənginləşir. Postmodernizmin realist ədəbiyyata təsiri nəticəsində yeni realizm strategiyası yaranır ki, o da postrealizm adını almışdır.

3. Realizm və postmodernizmin bir-birini istisna edən qarşılaşdırma qeyri-məhsuldar hesab olunur, belə ki, müasir ədəbiyyatda postmodernizm ənənəvi realizmlə paralel şəkildə inkişaf etməkdə davam edir. Əgər ədəbiyyat tarixinə nəzər yetirsək, əyani şəkildə görmək olar ki, rus ədəbiyyatının bütün inkişafı dövründə realizm və modernizm birgə mövcud olmuş, ədəbi prosesin paralel gedən səmtlərini təşkil edib, bir-birini inkar etməmiş, əksinə, reallığa iki müxtəlif baxış üsulu olmuşdur.

4. Postrealist estetikanın yaranmasının səbəblərindən biri sosial realizmin əsaslarının laxlaması olmuşdur. Bu proses 1970-ci illərin əvvəllərində V.Katayevin "yeni nəsr" adlandırılan əsərlərindən başlamışdır. Buradan nəinki sonrakı onilliklərin postmodernist tendensiyaları, həmçinin müasir postrealizmin kökləri başlayır.

5. Müasir postrealist nəsrinin ən görkəmli nümayəndələrindən biri V. Makanindir. Onun yaradıcılığında dünyaya postrealist baxışı yaradan realist və modernist yazı tərzinin elementləri üzvi şəkildə birləşir.

Dissertasiyanın aprobasiyası. Dissertasiya Bakı Slavyan Universitetinin ədəbiyyat nəzəriyyəsi kafedrasında işlənmişdir. Tədqiqatın nəticələri elmi nəşrlər və konfrans materiallarının məcmuələrində dərc olunmuş məqalə və tezislərdə əks olunmuşdur.

Dissertasiyanın strukturu. Dissertasiya giriş, iki fəsil, nəticə, 162 adda istifadə olunmuş ədəbiyyatdan ibarətdir. Tədqiqatın ümumi həcmi 127 səhifədir.

TƏDQİQATIN MƏZMUNU

Girişdə mövzu seçimi və onun aktuallığı əsaslandırılır, predmeti, obyekti, məqsəd və vəzifələri müəyyən olunur, mövzunun müasir ədəbiyyatşünaslıqda öyrənilmə səviyyəsi səciyyələndirilir, tədqiqat metodları göstərilir, müdafiəyə çıxarılan əsas müddəalar formalaşdırılır, dissertasiyanın nəzəri və praktik əhəmiyyəti qeyd olunur.

"Postrealizm müasir ədəbi prosesdə bədii sistem kimi" adlanan birinci fəsil üç yarımfəsildən ibarətdir.

"Realist estetikanın transformasiyaları" adlı birinci yarımfəsildə Rusiyada XX əsrin son on illiklərində baş verən ədəbi proses səciyyələndirilir. Bu ədəbi proses müxtəlif, bir-birinə əsk, hətta bir-birini istisna edən estetik prinsiplərə söykənməsi, realizm və postmodernizm əsas olan istiqamətlərin sintezi ilə fərqlənir. Bu dövr ədəbiyyatın realizm tərəfi, bir tərəfdən, klassik realizmə sadiqliyi saxlayır, digər tərəfdən, yeniliklərə açıqdır və adətən müxtəlif transformasiyalara məruz qalır.

Müasir tədqiqatçılar realizmin ayrı-ayrı formalara ayrılmasından söhbət açırlar. Məsələn, A.Hacıyev özünün "Русская проза" (Rus nəsri) kitabında realizmin müasir rus nəsrində aşağıdakı əsas inkişaf tendensiyalarını qeyd edir: "rus klassik realizminin ənənələrinin inkişafı" (V.Astafyev, V.Rasputin, A.Soljenitsin, D.Qranin, M.Kurayev və b.), "naturrealist tendensiyalar", yaxud "uydurulmamış ədəbiyyat", "qəddar ədəbiyyat"

(S.Dovlatov, V.Şalamov, Q.Vladimov, S.Kaledin), cəmiyyətdə cərəyan edən sosial-mədəni dəyişikliklərin əksi olan, polifonizmi və çoxşahəliyi ilə seçilən "kütləvi ədəbiyyat" (A.Marinina, S.Lukyanenko, P.Daşkova, M.Semyonova, B.Akunin, A.Slapovskiy, E.Limonov və b.)[11]

F.S.Naciyeva müasir rus yazıçısı L.Petruşevskayanın realizmini təhlil edərkən onun "başqa tip" realist olduğunu vurğulayır. O, qeyd edir ki, L.Petruşevskayanın əsərlərində ənənəvi mövzu, janr, bədii ifadə vasitələri transformasiyaya uğrayır. Nəticədə oxucuda belə bir təsəvvür yaranır ki, bu yazıçı ətraf aləmi, insanları, hadisələri hansısa başqa bir nəzər nöqtəsindən, hamıdan fərqli bir rakursda görür və təsvir edir. L.Petruşevskayanın bir tərəfdən ənənəvi realizmə bağlılığını, o biri tərəfdən, yeni meyllərə "açıq" olmasını vurğulayan tədqiqatçı belə bir nəticəyə gəlir ki, bütün bu yazıçı eksperimentləri realizmin yeniləşməsinə, onun daxilində yeni modifikasiyaların yaranmasına gətirib çıxarır.[12]

Bu dövrün realizmi O.Yermakov, A.Terexovun "hərbi xronika", V.Rasputinin "yeni kənd əhvalatları", detektiv ədəbiyyatı (A.Marinina), "gündəlik məişət" ədəbiyyatı (L.Petruşevskaya), maraqlı belletristika (B.Akunin) və s. kimi cərəyanlarla təmsil olunmuşdur. Bu realizm əsərlərinin hər birinin "özünün həqiqəti" var və bu da həmin müəlliflərin realizminin xüsusiyyətlərini müəyyən edir.

Müasir realist ədəbiyyatı nəinki realizm yönümlü, həm də modernist istiqamətli əsərlərlə zənginləşmişdir. Realist əsərləri həmişə səciyyələndirən "həyat həqiqəti", sənədli "həyat bənzərliyi" tədricən mif, müəmma, utopiya ilə birləşməyə başlayır, real dünya ilə yanaşı alleqorik, müəmmalı dünya meydana çıxır. Bunlar daha aydın şəkildə V.Astafyev, F.İskander, A.Kim, V.Makanin və başqalarının əsərlərində nümayiş olunur.

İkinci yarımfəsil **"Keçid dövrü rus ədəbiyyatında postmodernizm"** adlanır. Burada tədqiqatın predmeti nəzərdən keçirilən dövrdə realizmlə bərabər inkişaf edən postmodernizmdir. Bu istiqamətin nəzəri və praktik əsası Qərbdə qoyulmuşdur (burada J.Derrida, İ.Hassan, J.Bodriyar, J.-F.Liotar və digərlərinin postmodernizm poetikasının əsas müddəaları təhlil edilir), 1980-ci illərin ortalarından başlayaraq isə postmodernizm haqqında Rusiya tənqidçiləri və ədəbiyyatşünasları açıq şəkildə danışmağa

---

[11] Гаджиев А. Русская проза. Вторая половина XX века. Опыт мифопоэтического толкования. Учебное пособие. Баку: Китаб алеми, 2003.

[12] Наджиева Ф. Русская литература сегодня. Очерки о новейшей русской литературе. Баку: Мутарджим, 2015. s. 45.

başladı: M.Lipovetski, A.Jolkovski, A.Genis, B.Paramonov, İ.İlyin, İ.Mankovskaya, V.Kuritsın, M.Berq, İ.Skoropanova, M.Epşteyn.

Bu bölmədə postmodernin postmodernizmlə müqayisəsi, XX-XXI əsrlərin qovşağında tükənmiş bir hadisə kimi postmodernizmə münasibət kimi mübahisəli məsələlər nəzərdən keçirilir. Həmçinin postmodernizmin başlanğıcı, kökləri, onun tipoloji əlamətləri də təhlil edilir. Belə bir qənaətə gəlinir ki, postmodernizm hələ 1960-70-ci illərdə yetişməyə başlayıb.

1980-90-cı illərdə postmodernizm rus ədəbiyyatında S.Qandlevski, Ven.Yerofeyev, D.Qalkovski, T.Tolstaya, V.Pyetsux, S.Kaledin və digərlərinin adları ilə bağlıdır. Onların yaradıcı üslubu və yanaşmasının müxtəlifliyi müqabilində elə poetik xüsusiyyətlər aşkar olunur ki, bunlar da həmin yazıçıları adi realist ədəbiyyatda köklü şəkildə fərqləndirir, onların postmodernizm səviyyəsində oxşarlığından xəbər verirdi.

Rus postmodernizminin əsas növlərinə konseptualizm, neobarokko, sos-art və b. aid edirlər. Beləliklə, postmodernizmin poetikası formalaşırdı. Onun əsas prinsipləri yazıçılarla bərabər, həmçinin tənqidçilərin, ədəbiyyatşünasların manifest xarakterli məqalələrində də öz əksini tapırdı. Onların tədqiqatlarında postmodernizmin ümumi əlamətləri müəyyən olunur və dəqiqləşdirilirdi. Sonra bədii mətnlərdə onlar özünəməxsus forma tapirdılar. Deyilənlər aşağıdakı əsas məhvum və terminlərə aiddir: dekonstruksiya, intertekstuallıq, oyun, dialogizm, mətndə müəllif mövqeyi məsələsi, şizoanaliz və s.

“Postrealizm və onun əsas struktur prinsipləri” adlı üçüncü yarımfəsildə postrealizmin yaranmasının ilkin şərtləri nəzərdən keçirilmişdir. Bura realizmin mutasiya prosesi, postmodern yanaşmanın xaosla oyun tərzdə münasibətə olan monopoliyasının aradan qaldırlılması, həyat xaosunda məna və harmoniyanın axtarışı və s. daxildir. Bu bölmədə tədqiqat predmetinə həmçinin postrealist ədəbiyyatının qəhrəmanı da daxildir. M.Butov, İ.Polyanskaya, N.Kononov, Y.Buyda, M.Şişkin, L.Petruşevsakaya, O.Slavnikova və başqaları öz əsərlərində ekzistensial münaqişəyə üstünlük verirlər. Təsadüfi deyildir ki, postrealist yazıçılarını ekzistensial realist adlandırmışlar.

Postrealizmə aid edilən yazıçılar bədii əsərlərində realizm və modernizmin əldə etdiyi nailiyyətləri istifadə edərək, böyük məharətlə sintez edirlər. Belə bir sintez axtarışları əsasən rus ədəbiyyatının sovet dövründəki vəziyyəti ilə şərtlənirdi. Məlumdur ki, bu dövr modernizm meylləri daşıyan hər bir əsər qadağan edilirdi. Bu mənada müasir ədəbi prosesinə XX əsrin

əvvəllərində yaradılan rus ədəbiyyatı nümunələri təsir göstərirdi. Bu proses postsovet dövründə intensivləşir.

Bu bölmədə həmçinin postrealizmin realist (insana diqqət, determinizm, tipik xarakterlər və s.) və postmodernist (xaosla dialoq, irrasionalizm, arxetiplərə doğru meyl, varlığın ekzistensial problemləri və s.) tendensiyaların sintezinə əsaslanan bir bədii sistem kimi nəzərdən keçirilir.

"Postrealist estetikası kontekstində V.Makaninin yaradıcılığı" adlanan ikinci fəsil də üç yarımfəsildən ibarətdir.

"V.Makaninin yaradıcılıq mərhələləri və postrealist estetikanın formalaşması" adlı birinci yarımfəsildə müasir rus nəsrinin parlaq nümayəndələrindən olan V.Makanindən danışılır. Onun yaradıcılığında realizmin tədqiqatçıların postrealizm kimi müəyyən etdiyi modeli parlaq şəkildə özünü göstərir. Bu bölmədə V.Makaninin onun tövbə nəsrinə («Прямая линия») müraciətindən başlayaraq bütün yaradıcılıq mərhələləri nəzərdən keçirilir. Bu əsərlərin qəhrəmanı yeni şəraitdə öz romantik enerjisini realizə etməyə,azadlıq arzusunu həyata keçirməyə çalışır. Lakin bunlar indi yalnız karyera qurmaq, ev almaq, yaşayış şəraitini yaxşılaşdırmaq, maddi nemətlər əldə etmək səviyyəsindədir.

"Yumşalma" dövründən sonra yaranan yeni mühitə uyğunlaşan praqmatik qəhrəman romantik qəhrəmanı əvəz edir və V.Makaninin 1970-ci illərin əvvəlləri və ortalarında yazılan hekayələrində mərkəzi yer tutur («Безотцовщина», «На первом дыхании», «Валечка Чекина», «Старые книги», «Погоня» və s.). Burada sosial məsələlər tədricən arxa plana keçir, öz yerini həyat, məişət haqqında fəlsəfi fikirlərə verir. Bu əsərlərin qəhrəmanı yeni şəraitdə öz romantik enerjisini realizə etməyə,azadlıq arzusunu həyata keçirməyə çalışır. Lakin bunlar indi yalnız karyera qurmaq, ev almaq, yaşayış şəraitini yaxşılaşdırmaq, maddi nemətlər əldə etmək səviyyəsindədir.

1970-ci illərin ikinci yarısı – 80-ci illərin əvvəli hekayə və povestlər – «Ключарев и Алимушкин», «Гражданин убегающий», «Портрет и вокруг», «Река с быстрым течением», «Полоса перемен» yeni estetik baxış, reallığın göstərilməsi üçün yeni üsulların ilk təqdimatı idi.

V.Makaninin yaradıcılığının inkişafının, onun estetik baxışlarının formalaşmasının yeni mərhələsi 1980-ci illərdə başlayır («Антилидер», «Голоса», «Человек свиты», «Предтеча», «Где сходилось небо с холмами», «Один и одна», «Утрата», «Отставший», «Сюр в пролетарском районе»). Bir çox rus klassiklərinin müraciət etdiyi insan ruhunun fərdilik və icma başlanğıclarının qarşıdurması konsepsiyası V.Makaninin bu dövrdəki yaradıcılığında xüsusi ahəngdarlıqla səslənir.

1990-cı illər V.Makaninin yaradıcılığında əsl yüksəliş dövrüdür. Bu illərdə «Лаз» (1991), «Долог наш путь» (1991), «Квази» (1993) povestləri, «Кавказский пленный» (1994), «Стол, покрытый сукном и с графином посередине» (1995) hekayələri, «Андерграунд, или Герой нашего времени» (1998) romanı və digərləri yazılmışdır.

V.Makaninin əsərləri biri-birindən çox fərqlidir, lakin onun dəsti-xətti hər zaman tanınır. Bunun səbəbi hər bir istedadlı yazıçıda olduğu kimi onun hər dəfə yeni ifadə vasitələri axtarışında olmasından irəli gəlir. Bununla bərabər, onun bütün əsərlərinin əsasını hər dəfə yeni üslub formasında, xəttlərində öz təzahürünü tapan dünyagörüşü təşkil edir. V.Makanin öz əsərlərində insanın cəmiyyətdə tutduğu yeri, mövqeyi problemini həll etməyə çalışır. Lakin ənənəvi realistlərdən fərqli olaraq o, öz qəhrəmanını konkret məkana, zamana bilavasitə "bağlamır". Buna baxmayaraq yazıçının bütün əsərlərində insanın yaşadığı cəmiyyətlə, ətraf mühitlə, bütün dünya ilə qirilmaz əlaqəsi göstərilir. V.Makanin qarşısına qoyduğu məsələləri həll etmək üçün bir tərəfdən heç zaman ayrılmadığı realizmə, o biri tərəfdən postmodernist üsullarına arxalanır. Bu onun postrealist metodunun, həyatı əks etdirmə tərzinin əsasını təşkil edir. O, öz aləmini, öz dünya mənzərəsini və öz qəhrəmanını yaradır. Bütün bunların vasitəsilə V.Makanin bədii formada öz ideyalarını, dünyagörüşünü realizə edir, oxucu ilə ünsiyyət yaradır.

"V.Makaninin əsərlərində "həyatın axarlığı" dünya modeli kimi və onun "orta" qəhrəmanı" adlı ikinci yarımfəsildə V.Makaninin yaradıcılığına tətbiq edilən və V.Makaninin dünya modelini və qəhrəmanını səciyyələndirən "həyatın axarlığı" və "orta qəhrəman" anlayışlarının məğzi açıqlanır. V.Makaninin hekayələrinin, povestlərinin və romanlarının süjetləri fəlsəfi əhəmiyyəti ilə təəssüratlandırır. Hər bir əsərində o, bədii yolla insanın bu "axarlığın" hakimiyyətindən qurtulmasının necə çətin olduğunu inamla göstərir. Onun qəhrəmanları özlərini elə özləri tərəfindən yaradılan ayinlər və avtomatizmin səlahiyyətlərinə verir və artıq öz həyatlarına hakim deyillər.

V.Makaninin "orta qəhrəman" anlayışı da təhlil edilir. Yazıçının qəhrəmanları sanki həyatın özündən götürülüb, onların hər birisi həyatın axarına müqavimət göstərmədən yaşayır, onlar "alın yazısı" kimi qiymətləndirdikləri ömrə tabe olur və buna uyğun tərzdə həyatlarının sonuna kimi yaşayırlar. V.Makaninin qəhrəmanı əksər hallarda cəmiyyətin orta təbəqəsinə aid olan insandır. Özünü aparma tərzi və ünsiyyət dairəsi tamamilə onun sosial vəziyyətinə uyğun şəkildə göstərilir. Adətən bu qəhrəman kiçik qəsəbə

(nə böyük şəhər, nə də ki balaca kənd) sakinidir. “Orta süjet”, bu və ya digər səbəblərdən müəyyən nəticələrə gətirib çıxaran şəxsiyyətin orta kütlədə ərimәsi elə həyatın, məişətin süjetidir. Dünyaya və insana belə baxış V.Makanini fərqləndirir və ona özünün dünya modelini və özünün qəhrəmanını yaratmağa imkan verir. Bu model insanın hələ uyğunlaşmadığı fəlakətlər, köhnə dəyərlərin məhvi və yeni dəyərlərin yaranması dövründə mümkündür.

“V.Makaninin nəsrinin bədii məzmununun özəlliyi” adlı üçüncü yarımfəsildə V.Makaninin postrealist estetikasının formalaşması mövqeyindən çıxış edərək onun nəsri poetikasının əsas tərkib hissəsi, onun bədii xüsusiyyətləri, yazıçının istifadə etdiyi bədii ifadə vasitələri, onun yazı üslubunun özəlliyi, əsərlərinin janr-üslub müxtəlifliyi nəzərdən keçirilir. Bu, əfsanə və müasirliyin, xəyalilik və reallığın sintezi, ənənəvi süjet xəttindən uzaqlaşma, onların variantlılığı, finalın xüsusiyyəti, motiv strukturudur.

V.Makaninin əsərləri janr etibarilə də çox orijinaldır. Lakin janr, mövzu rəngarəngliyinə baxmayaraq, V.Makanin bütün əsərlərində belə bir əsas müəllif ideyasını irəli sürür – yalnız ətrafda baş verənlər üçün məsuliyyət, dünyanın gedişatından doğan narahatçılıq insanın həyatını mənalandırır, onu dolğun edir.

Bu bölmədə V.Makaninin həm klassik rus ədəbiyyatının yaratdığı bədii ifadə vasitələrinə, həm də postmodernist üsul və vasitələrinə istinad etməsi üzə çıxarılır. V.Makaninin bütün yaradıcılıq yolu boyu özünün yaradıcılıq tərzinə sadiqliyini saxlamaqla eyni zamanda daim həyati materiallarla işləmək taktikasını dəyişmək və ən müxtəlif estetik ölçüləri tətbiq etmək bacarığı təhlil edilir.

Dissertasiyanın **Nəticəsində** tədqiqatın yekunları verilir.

Dissertasiyanın əsas müddəaları aşağıdakı məqalə və tezislərdə əks olunmuşdur:

1. Основные течения в русском постреализме 1980-90-х годов //Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal “Dil və ədəbiyyat”. BDU, Bakı, 2009, №2 (68), с. 156-158.

2. К вопросу об истории постреализма // Aspirantların və gənc tədqiqatçıların XIII Respublika konfransinin materialları, Bakı, с.240-241.

3. «Самотечность жизни» в творчестве Владимира Маканина // Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal “Dil və ədəbiyyat”. BDU, Bakı, 2009, №3 (69), с.192-194.

4. «Самотечность жизни» в творчестве Владимира Маканина// Русский язык и литература в современном Азербайджане. Тезисы докладов. К 90-летию Бакинского государственного университета. Баку, 2009, с. 26-28.

5. О жанрах в творчестве В.Маканина // Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri, Bakı: Mütərcim, 2010, №1, с.189-192.

6. О жанре антиутопии в творчестве В.Маканина // Aspirantların və gənc tədqiqatçıların XIV Respublika konfransinin materialları, Bakı, 2010, с.207-208.

7. Художественно-эстетические принципы творчества В.Маканина // Диалог языков и культур СНГ и ШОС в XXI веке. Сборник материалов VIМеждународного форума. Баку, 8-11 ноября 2010 года. Часть II. Москва, ИПК МГЛУ «Рема», 2011, с. 170-174.

8. Современное литературоведение о постреализме как одной из модификаций реализма //Гуманитарные исследования. Журнал фундаментальных и прикладных исследований. Астраханский государственный университет. Издательский дом «Астраханский университет», 2016, №1(57), с.73-79.

9. О формировании постреалистической эстетики в творчестве Владимира Маканина // Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri. Bakı: Mütərcim, №1, 2016,с. 193-197.

Ulviya Sabir Bakhshaliyeva

POST-REALISM IN RUSSIAN LITERATURE OF LATE XX CENTURY

Summary

The thesis consists of introduction, two chapters, conclusion and the list of used literature.

The introduction part tells about the rationale of the choice of the theme and its urgency, as well as describes its subject, object, goals and objectives, the degree of scrutiny of the theme in contemporary literary criticism, specifies research methods, the main provisions subject for the defence and emphasizes the theoretical and practical significance of the thesis.

The first chapter, which is "Post-realism as an artistic system in the contemporary literary process" consists of three subchapters. **The first subchapter - "Transformations of realistic aesthetics" -** gives characteristic of realism in Russia, during the last decades of the XX century, which is open to new trends and undergoes transformations. The main subject of the study of **the second subchapter - "Postmodernism in Russian literature of the transitional epoch**" - is postmodernism, which currently along with realism is actively developing. **The third subchapter - "post-realism and its basic structural principles"-** considers prerequisites for the formation of post-realism as an artistic system, which is based on a synthesis of realistic and postmodern trends.

The second chapter - "The works of Vladimir Makanin in the context of post realistic aesthetics" - also consists of three subchapters. The **first subchapter - "Stages of creativity of V. Makanin and formation of post realistic aesthetics"** - analyzes the stages of creative development of V. S. Makanin, in which post-realism as a modification of realism is manifested. **The second subchapter – "drift of life" as a model of the world in the works V. Makanin and his "middle" hero"-** describes the essence of the world and the model of Makanin's hero. **The third sub-chapter - "The specifics of the artistic texture of prose of V. Makanin"** – considers the basic elements of the poetics of the writer from the standpoint of post-realistic aesthetics.

The conclusion part of the thesis summarizes the main results of the study.

Çapa imzalanıb: 19.04.2016.
Format: 60x84 1/16. Tiraj: 100.

«Mütərcim» Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi
Bakı, Rəsul Rza küç., 125
tel./faks 596 21 44
e-mail: mutarjim@mail.ru